

Fragment escultòric

Anvers: DOVELLA AMB L'ESCUT HERÀLDIC DE DON FADRIQUE ENRÍQUEZ DE CABRERA, QUART ALMIRALL DE CASTELLA (c.a. 1480 - 1537)

Revers: EMBLEMA DE LA COMPANYIA DE JESÚS (possiblement posterior a 1581)

Marbre

71 x 42 x 12 cm

Museu d'Art de Girona Núm. reg. 137.022 Fons d'Art Diputació de Girona

Anvers: DOVELLA AMB L'ESCUT HERÀLDIC DE DON FADRIQUE ENRÍQUEZ DE CABRERA, QUART ALMIRALL DE CASTELLA (c.a. 1480 - 1537)

Reconstrucció hipotètica de l'escut heràldic de Fadrique Enriquez. Autor Albert Juárez

A principis de la última vintena del segle XV es produí per conveniència el matrimoni entre la noble catalana Anna I de Cabrera i Fadrique Enríquez de Velasco, almirall de Castella, membre del Toisó d'Or i gran d'Espanya. Aquest lligam polític es va concebre com un autèntic assumpte d'estat, on varen prendre part figures rellevants tant del territori català com castellà. Fruit d'aquesta unió, es conserva al Museu d'Art de Girona un fragment de l'escut heràldic, símbol del naixement d'un nou llinatge.

Revers: EMBLEMA DE LA COMPANYIA DE JESÚS (possiblement posterior a 1581)

Aquesta peça escultòrica que custodia el md'A conté a l'anvers un fragment de l'escut heràldic de Fadrique Enríquez, i al seu revers, s'observa l'emblema de l'ordre dels jesuïtes, que protegits per la família dels Agullana, s'estableixen a Girona l'any 1581, a l'església de Sant Martí Sacosta. L'emblema jesuític consta d'un escut amb una esfera tocada per la creu i flanquejat per les lletres S I (Societas Iesu), que es troba dins d'un clipeus amb volutes externes i coronada per un àliga.

L'escut heràldic d'Enríquez està dividit en quatre parts diferenciades, de les quals únicament conservem les dos que configuren el seu costat dret, així com petits detalls de la part esquerra. A la part superior, es distingeix el detall d'una cabra, símbol de la casa dels Cabrera, i la divisió en souter o aspa amb quatre faixes verticals i amb flors de lis a l'interior, que representen a la casa Prades. A la part inferior, s'observa l'escut de la família Enríquez, conformat per les armes de Castella i Lleó. La bordura exterior de l'escut no és homogènia i els elements varien segons la part que voregen: a l'extrem superior es compten cinc bous, en honor al llinatge matern d'Anna de Cabrera (de Foix Bearn); a l'extrem inferior, s'observen quatre àncores, que simbolitzen el càrrec d'almirall de Fadrique Enríquez. Pel que fa a l'espai perimetral de l'escut, es distingeix un fragment del cap i part del cos d'un peix. Més a l'exterior, una corona de fulles de roure sostinguda per àngels cantoners tanca la composició. Els àngels (tots possiblement en una mateixa postura) estan actualment erosionats, però podem intuir com abracen la corona. A més, les seves ales, en un relleu més baix, emmarquen l'acabament i marc exterior del conjunt.

Sense cap mena de dubte la peça fou l'escut d'armes del quart almirall de Castella don Fadrique Enríquez de Velasco. La família Enríquez fou (per branca bastarda) descendència d'Alfons XI el Cast i una de les figures polítiques més rellevants de la seva època. El casament de Fadrique amb l'Anna de Cabrera es celebrà a principis dels anys vuitanta del segle XV i es pot concebre com un autèntic negoci d'estat. La mort prematura del germà de la comtessa, la convertí en la successora als títols, entre els destaquen el de Vescontessa de Cabrera i de Bas i comtessa de Mòdica i Osona. Ara bé, al 1471, la família Cabrera patia una situació econòmica i política inestable, ja que van perdre una part important dels seus títols i possessions a causa de la guerra civil catalana. En aquest sentit, la unió de l'Anna de Cabrera amb Fadrique Enríquez, en bona mesura, va significar la re-

cuperació d'aquests estats perduts i el naixement del breu llinatge dels Enríquez Cabrera. El fruit visual i iconogràfic d'aquesta unió és la peça escultòrica que, com hem dit a l'inici, custodia el md'A. D'autor desconegut, segurament l'escut heràldic dels Enríquez Cabrera fos una dovella decorativa creada per identificar un espai concret, com podria ser una habitatge del matrimoni o un espai de culte promocionat. A més, la seva tipologia respon a les habituals dovelles que encara podem trobar a les façanes de les cases de famílies senyorials. De fet, al convent de Santa Clara, a Medina de Rioseco, poble on descansen les restes d'Enríquez i Anna de Cabrera, existeix una dovella amb un escut amb parts idèntiques al que es conserva al md'A.

Ambdues peces destaquen pel seu preciosisme i detall en els seus elements de caràcter decoratiu. A l'escut del md'A això s'observa, per exemple, en la minuciositat amb que s'han esculpit els robotges i els rinxols dels àngels cantoners; les escates del peix situat entre l'escut i la corona, o en la profunditat de les fulles que envolten l'escut. Pel contrari, l'emblema jesuític que es troba al revers de la peça mostra un esculpit senzill i pràctic, sense gaire detallisme. L'execució del revers ens podria fer pensar en una finalitat més identificativa que no pas d'embelliment, i que respongués a la voluntat de l'ordre de publicitar-se en ple procés d'establiment.

Pel que fa a la procedència del nostre escut, és difícil esbrinar quina va ser la seva ubicació, atès que actualment disposem de molt poca informació de les activitats del matrimoni al principat català. No obstant això, el revers de la peça, on s'observa l'emblema de l'ordre dels jesuïtes, ens condueix a pensar que l'escut heràldic dels Enríquez Cabrera es trobés, en un origen, a la ciutat de Girona. Tanmateix, és probable que els jesuïtes reutilitzessin la peça, temps després de que els Cabrera perdessin part dels seus títols i possessions. Sabem que als voltants de 1571, el noble Francesc de Montcada i Cardona compra i reuneix els béns de la família Enríquez Cabrera, fet que va significar la extinció del seu llinatge i possiblement de part de la seva memòria visual. Per tant, podem pensar que va existir una proximitat cronològica i geogràfica (no més de cent anys entre l'anvers i el revers i possiblement tot executat a Girona o voltants) que donés com a resultat, primer, un despreniment de la peça un cop els Enríquez Cabrera perden els béns familiars i, segon, que aquesta peça fos reutilitzada per la part del darrere pels jesuïtes, amb un marbre esquinçat, però encara en bon estat.